

7.
Göteborgs stadsmuseum
Arkeologisk arkivrapport

Nr 1972:9

Göteborg

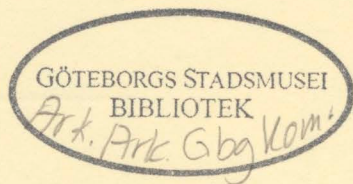
Björlanda 290

Sörred, Berggården

Bedömning: boplatssmr.ästä

Inv.nr 49005

Fyndrapporter 1973

Dnr 54/0912 21 JAN. 1975

BJÖRLANDA 290

Riksantikvarieämbetet
Statens Historiska Museum
Box 5405
114 84 STOCKHOLM
Dnr 8483/73

Göteborgs Arkeologiska museum
Skängårdsgatan 4
414 58 GÖTEBORG

Riksantikvarieämbetet får meddela, att riksantik-
varien vid föredragning den 15 oktober 1974
har beslutat, att fynden från undersökning å fastigh.
Sörred 12:S7 Björlanda sn, Bo, utförd av fil dr Carl Cullberg

tillföres GAM

Fynden har ~~ej~~ begärts av Eder. Fynden ej insända
av Eder

~~Fynden samt förteckning över dem kommer att över-
sändas genom Statens Historiska Museum.~~

Stockholm den 15 oktober 1974

För riksantikvarieämbetet

Margareta Biörnstad
Margareta Biörnstad

Landskap: Västergötland

Härad:

Socken: Björlanda

Gård/fastighetsbeteckning: 12:S 7 (Björlanda 290)

Dnr 6/74

Datum 74-01-21

Inv.nr

Art, antal Flinta

Gåva. Köp. GAM fältarbete. Inlämnat för registrering.

Inlämnat av: Fältavdelningen

Boplatsfynd. Gravfynd. Depåfynd. Lösfynd.

Fyndomständigheter: Se Fyndrapporter

Signatur: MN

Dnr. 6/74

BJÖRLANDA 290 ~~12-S 7~~ SÖRRED GÖTEBORG
BOPLATSOMRÅDE ÄLDRE STENÅLDER

12:S 7 SÖRRED GÖTEBORG BOPLATSOMRÅDE ÄLDRE STENÅLDER

Boplats daterad till mesolitisk tid.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Läge: Sörred Berggården 1:2, 3:2, Björlanda, Göteborgs stad.

Grävningsorsak: Planerad exploatering.

Grävningstid: April-juni 1965, september 1972.

Antal timmar i fält:

1965: 60 arkeologtimmar och 38 grovarbetstimmar.

1972: 15 grovarbetstimmar, undersökningen utförd som seminariegrävning vid Institutionen för arkeologi vid Göteborgs universitet.

Undersökt yta: 2 000 kvm (provyta), 26 kvm (grävd yta).

Platsledare: Carl Cullberg.

TOPOGRAFI

Undersökningsområdet (fig 1-2) består av en mindre tvärdal som från Sörredsdalen går i sydlig riktning. Efter att först ha utgjorts av en liten trång dalgång mellan bergsbranterna utvidgar den sig efter ca 100 m till en triangulär yta. Dennas nordligare del sluttar mot norr medan dess sydligare del planar ut till en plåtå mellan bergen.

Området utgjordes 1965 av en åkeryta i träda första året och var bevuxen med självsådd havre. 1972 växte det grönfoder på åkerytan.

Området ligger mellan 24-27 m över havet.

UNDERSÖKNINGEN 1965

Angående denna undersökning se fullständig rapport i GAM:s arkiv.

Vid 1965 års undersökning grävdes 6 glesgropar, 8 tätgropar (varav 3 f d glesgropar) och ett 15 m långt, 0,5 m brett schakt (nr 1). I dess östra kant hade utlagts 2 st vertikalgropar 0,5x0,5 m stora (fig 3). Angående 1965 tillämpad grävningsmetodik för boplatssområden se Fyndrapporter 1969, s. 17 ff.

Plockade fynd från området från tiden före 1965 var en skivvyxa, en lihultyxa, en skivskrapa och ett par avslag.

Vid grävningen 1965 framkom en skivvyxa (fig 8), en spånskrapa, en borrh? ett avslag med bearbetning samt en mängd avslag och övrig flinta (GAM inv nr 84203). En stor del av flintan var svallad.

Schaktprofilen analyserades av kvartärgeologen, civilingenjör Leif Karlsson, Chalmers. Analysen visade på en profil med underst seneglacial marin lera, däröver en svallgrushorisont och sand- och molager d v s en efter 1965 i Göteborgsområdet alltmer känd regressions-transgressionsprofil.

Artefakter som är inlagrade i svallgrus låses på geologiska grunder till tiden före det att transgressionen når upp över den aktuella platsen. De är därför viktiga kronologiska element.

Undersökningen 1965 skulle enligt då gällande metodik fullföljas med maskinavbaning inom boplatssområdet. Denna skulle anstå till dess området skulle exploateras. Förändring av utbyggnadsplanerna har gjort att undersökningen vilat fram till 1972. Vid det laget hade metoden för undersökning av boplatser i många avseenden förändrats. 1965 års undersökning hade t ex inte tagit hänsyn till artefakternas lagerbefintlighet. 1972 års undersökning borde därför hellre försöka fastställa detta medelst handgrävning av meterrutor än söka eventuella konstruktioner med maskinavbaning.

FYND 1965

Redskap:

Flinta	13 st avslag med retusch	89 gr
	1 st borrh?	3 gr
	1 st skivvyxa (fig 8)	52 gr
	1 st spånskrapa	1 gr

Annat material

5 st pimpstensbitar m slip-spår?	47 gr
----------------------------------	-------

Keramik

2 st skärvor	2 gr
--------------	------

Område	Flinta avslag		Flinta övrig	
	st	gr	st	gr
Glesgropar	9	3	261	241
Tätgropar	14	2	1669	2606
X-område	1	4	164	3967
Vertikalgr.	4	9	101	968
Summa	28	18	2195	7782

UNDERSÖKNINGEN 1972

ARBETSBESKRIVNING

Schakt 2 och 3 utgrävdes, fotograferades, ritades och beskrevs (fig 2,3,4).

Därefter utgrävdes schakt 4 och i dess norra kant undersöktes 6 meterrutor (fig 2,5).

Punkt 7 m på schakt 4 kunde bestämmas till 26,81 m över havet och bildar utgångspunkt för mätningarna.

Efter utgrävningen av meterrutorna återfylldes samtliga schakt och rutor.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER

Schakt 2 lades för att se hur lagerföljden gestaltade sig i sluttningen i åkerns norra del.

Det visade sig att såväl mon som svallgruset kilade ut mot nordväst och nedåt. Leran låg där således endast ca 40 cm under markytan (fig 4). Fynd av obearbetad flinta låg upplöjd i ploglagret och tillvaratogs ej.

Schakt 3 utlades för att på ett begränsat område i åkerns syddel undersöka profilförhållandena där molager och svallgrus antogs bilda tjocka skikt (fig 5). Antagandet om skikttjockleken visade sig riktigt och dessutom kunde konstateras förekomsten av ett klapperlager i övergången mellan svallgrus och lera. Flintan iakttogs på skilda nivåer i detta schakt men tillvaratogs ej då syftet med schaktet var att konstatera den geologiska lagerföljden.

Vid detta stadium av utgrävningen bestämdes att lägga ett långt schakt norr om nr 3. Detta schakt (nr 4) drogs ut 11 m och skar schakt nr 1 för att dettas läge och lagerföljd skulle få en kontroll. Norrut från schakt 4 lades 6 meterrutor (fig 3). En ritning av profilerna i dessa rutors nordväggar (fig 6) gav följande bild av platsens lagerföljd (jämför även med fig 7 från M 3:s västvägg). Markytan var jämn på ca 26,80 m nivå. Bottenlagret, den senglaciala lerans yta, låg i M 1 på ca 80 cm djup, sjönk i M 7 ned till 125 cm och gick i M 11 upp till 110 cm djup under markytan. Leran låg således drygt 1 m under markytan vilket innebär en nivå av ca 25,80 cm. Över denna lera låg ett klapperlager vars yta i M 1 och M 11 låg ca 70 cm under markytan och vid M 7 ca 90 cm under markytan. Det var således utbildat på en nivå av ca 26 m över havet. Över klappern låg ett svallgruslager av varierande tjocklek som i sin östra del var skiktat inom sig i grövre och finare material. Svallgrusets yta låg i väster ca 30 cm under markytan och sjönk mot öster till ca 60 cm. Det var således utbildat på en nivå omkring 26,5 m över havet och ned mot 26,20 m över havet. Efter ett något sandigt övergångsskikt (ej markerat på fig 6) bildade en mo profilens överskikt. I sin övre del var den humusbemängd.

Profilen måste tolkas så att leran är senglacial, klappern har utbildats i den efterföljande regressionens bränningszon och därefter har den efterföljande transgressionen inte endast lagt upp svallgruset utan även mon vilket måste innebära att vattnet stått åtminstone ett par meter högt på platsen d v s på en nivå av ca 29 m över havet. Detta är betydligt högre än de vanliga ca 25 m över havet som den postglaciala transgressionen brukar anses ha nått upp till. Samma förhållande har konstaterats längre norrut i

Sörredsdalen på boplatsen 12:S 79 Röra publicerad i Fyndrapporter 1970:1. Dessa iakttagelser borde utgöra ett memento för de kvartärgeologer som arbetar med nivåförhållandena i Göteborgsområdet.

Fynden bestod av redskap, avslag samt övrigt av flinta. De flesta redskapen framkom i meterruta 5 och bestod av en skivvxa (fig 9) en enpolig, ensidig kärna och ett par kärnfragment. Av intresse är de stora block med slagyta och begynnande kärntillhuggning som låg i meterruta 5, skikt 10 och meterruta 9, skikt 11. Fördelningen av avslag och övrigt i de olika skikten demonstreras i den fyndtabellen bifogade skiktfördelningstabellen. Det är inte M 5 som ju har flest redskap som också har flest avslag och övrigt utan dessa återfinns i M 3. M 7 och M 9 har även rikligt med flinta i sina skikt. Vidare står det klart att flintan följer svallgrus och klapper på så sätt att där dessa djupnar som i M 7 och M 9 återfinns flintan också på större djup. Till sist bör påpekas att meterrutorna är grävda i 10 cm skikt och skär således över en del jordartsgränser, men i fig 5 kan beräknas vilka skikt som hör till vilka lager i respektive ruta. Skikt 0 är grästorven vilken överallt utom i M 11 var avtorvad när grävningen började och därför inte finns representerad i skiktfördelningstabellen i M 1-9.

SKIKTFÖRDELNINGSTABELL

Skiktfördelning av flinta inom meterrutor.

M-ruta nr												
10 cm skikt nr	1		3		5		7		9		11	
	Avslag	Övrigt	Avslag	Övrigt	Avslag	Övrigt	Avslag	Övrigt	Avslag	Övrigt	Avslag	Övrigt
0												
1					2		6	27	2			12
2	3		9	28	11 Kärna l-pol l-sid	22	5	83	3	10	11	42
3	2	34	15	87	19 Skivvxa kanth.	8	11	48	10	22	4	72
4	5	57	12	138	4 Kärn- fr.2	20	13	60	2	12		
5	4 m ret.1	49	21	356	4 Kärn- fr.1	6	12	138		11		35
6	3	35	9	194	2	14	9	25	2	12	5	60
7	4	40	7	254		17				31		
8	2	14	1	98			18	227				
9							14	58	2 Avsl. m.ret.1	75 73		
10					1 block		3	62	1 Nackfr. kärnvxa	24		
11							2	29	1 block	7		
12								14				

Schakt 4: 1 kärna l-polig l-sidig, 10 avslag

FYNDTABELL

	Grävnings- enhet	Fynd nr	Kol	Flinta avslag		Flinta övrig		Flinta redskap			Övrigt
				gr	st	gr	st	gr	art	st	
1	M 1:2			3	54						
2-3	M 1:3			2	11	34	273				
4-5	M 1:4			5	16	57	356				
6-8	M 1:5			4	10	49	512	Avslag m retusch	1	39	
9-10	M 1:6			3	41	35	590				
11-12	M 1:7			4	15	40	536				
13-14	M 1:8			2	3	14	388				
15-16	M 3:2			9	6	28	123				
17-18	M 3:3			15	15	87	137				
19-20	M 3:4			12	22	138	582				
21-22	M 3:5			21	55	356	891				
23-24	M 3:6			9	19	194	816				
25-26	M 3:7			7	143	254	1182				
27-28	M 3:8			1	13	94	793				
29	M 5:1			2	12						
30-32	M 5:2			11	86	22	117	Kärna l-pol l-sid	1	80	Fig 9
33-35	M 5:3			19	26	8	55	Skivya, kanthugg	1	63	
36-38	M 5:4			4	37	20	172	Kärnfragment	2	96	
39-41	M 5:5			4	37	6	16	Kärnfragment	1	31	
42-43	M 5:6			2	20	14	355				
44	M 5:7					17	320				
45	M 5:10							Block	1	656	
46-47	M 7:1			6	32	27	23				
48-49	M 7:2			5	48	83	39				
50-51	M 7:3			11	31	48	52				
52-53	M 7:4			13	29	60	56				
54-55	M 7:5			12	13	138	223				
56-57	M 7:6			9	12	25	54				
58-59	M 7:7-8			18	73	227	874				
60-61	M 7:9			14	73	58	421				
62-63	M 7:10			3	8	62	1057				
64-65	M 7:11			2	4	29	671				
66	M 7:12					14	98				
67-68	M 7 fr 1965			10	32	171	291				
69	M 9:1			2	23						
70-71	M 9:2			3	20	10	16				
72-73	M 9:3			10	28	22	40				
74-75	M 9:4			2	7	12	63				
76	M 9:5					11	10				
77-78	M 9:6			2	6	12	22				
79	M 9:7					31	108				
80-81	M 9:8			2	6	75	789				
82-84	M 9:9			3	9	73	1085	Avslag m retusch	1	44	
85-87	M 9:10			1	22	24	930	Kärnyxa, nack- fragment?	1	20	
88-89	M 9:11					7	190	Block	1	2010	
90	M 11:0					12	12				
91-92	M 11:1-2			11	16	42	332				
93-94	M 11:3-4			4	42	72	336				
95	M 11:5					35	249				
96-97	M 11:6			5	27	60	382				
98-99	Schakt 4	1		10	92			Kärna l-pol l-sid	1	262	
100	Schakt 4	2				7	98				
101	Konstr. 1	3	3								
102	Konstr. 2										
	M 9:3	4	8								
	Summa		11	297	1294	2914	17065		11		

SAMMANFATTNINGSTABELL

Flinta	1965	1972	S:ma
Block	-	2	2
Knackstenar	-	-	-
Kärnor	-	-	-
Kärna, l-pol, l sid	-	2	2
Kärnfragment	-	3	3
Kärnredskap, tillhuggna	-	-	-
Kärnyxa, nackfragm?	-	1	1
Borr?	1	-	1
Kärnredskap, flathuggna	-	-	-
Kärnredskap, slipade	-	-	-

SAMMANFATTNINGSTABELL, forts

	1965	1972	S:ma
Avslagsredskap, tillhuggna			
Skivvyxa, kanthuggen	1	1	2
Spånskrapa	1	-	1
Avslag m retusch	13	2	15
Avslag m bearb	1	-	1
Avslagsredskap, flat-huggna	-	-	-
Avslagsredskap, slipade	-	-	-
Obearbetade avslag	28	298	326
Övrig flinta	2195	2914	5109
B e r g a r t	-	-	-
Ö v r i g t			
Keramik	2	-	2
Kol	-	11 gr	
Pimpstensbitar m slipsår	5	-	5

TOLKNING OCH DATERING

Av tidigare plockade redskap och av sådana framkomna i 1965 och 1972 års utgrävningar kan noteras 3 skivvyxor, en lihultyxa, en skivskrapa, en spånskrapa samt kärnor dels i fragment dels i två fall som ensidiga, enpoliga och i två fall som stora block. Den enda lagerbestämda skivvyxan i M 5 kom inte helt klart fram i svallgruset. Detta gäller också kärnorna eftersom M 5 var störd av en sotfärgad nedgrävning.

Av redskapen hör skivvyxorna och kärnorna samman och bör tillhöra ett äldsta stadium i en boreal bosättning i närheten (Jfr C.Cullberg, Förslag till västsvensk mesolitisk kronologi, Göteborg 1972). I det i svallgruset insvallade materialet finns det klara avslag vilket visar att det även under den postglaciala transgressionen fanns en bosättning i närheten. Allt detta material är starkt rundat i kanterna genom svallningsprocessen. Det bör vara äldre än 5 000 f Kr då transgressionen nådde sitt maximum. Lihultyxan och eventuellt en del av materialet i mon slutligen bör tillhöra tiden efter transgressionen.

På detta vis ger oss också en liten grävning som 12:S 7 möjlighet att säga att i denna del av Sörredsdalen har funnits en mänsklig bosättning under olika tider av mesolitikum.

SAMMANFATTNING

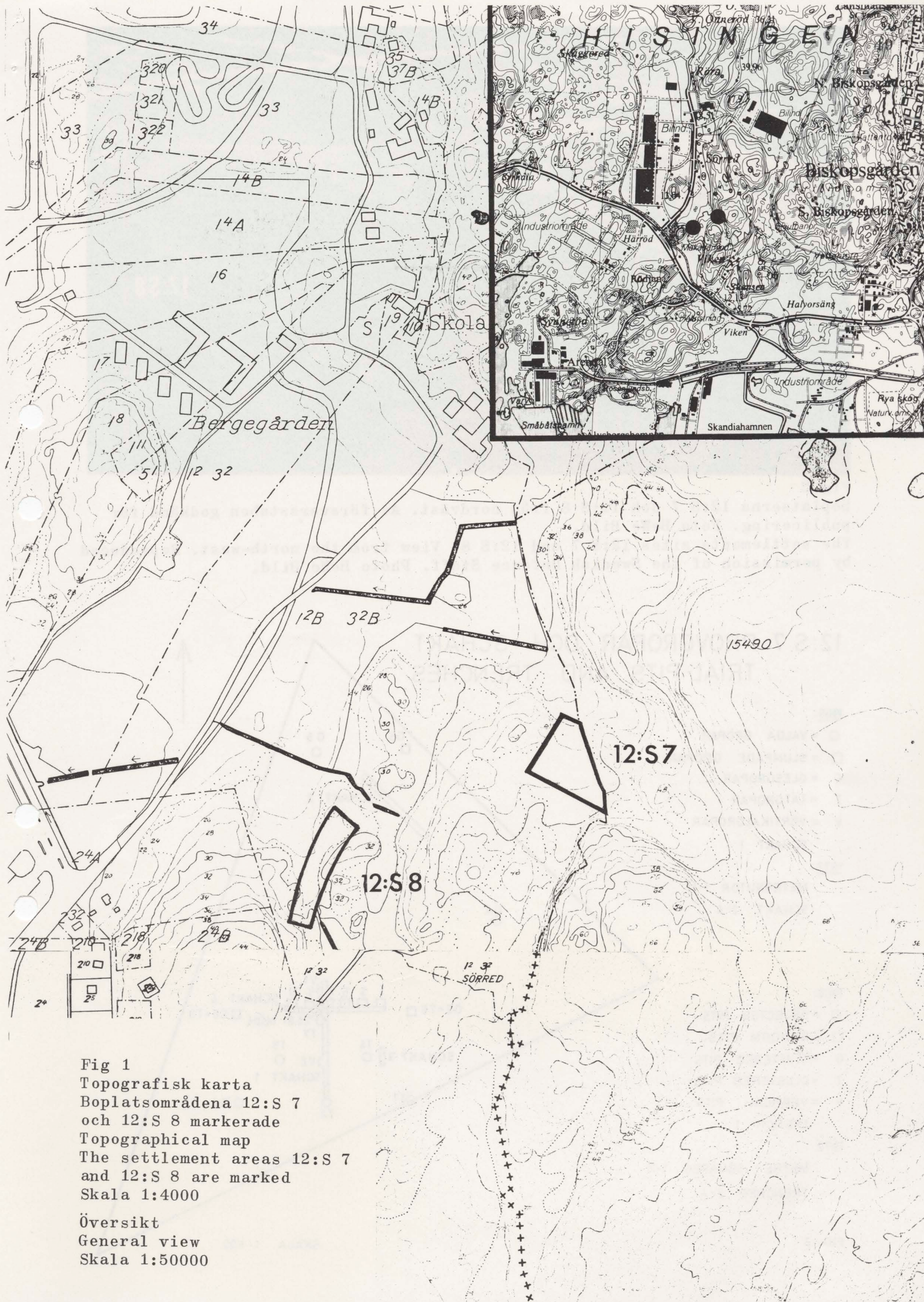
I södra delen av Sörredsdalen på västra Hisingen har undersökts en boplats från mesolitisk tid. Genom provgropar, schakt och meterrutor har konstaterats en osedvanligt högt belägen regressions-transgressionsprofil med ett klapperlager på ca 26 m över havet. Eftersom

den postglaciala transgressionen ansetts nå en högsta höjd av 25 m över havet och eftersom klappern var överlagrad av såväl svallgrus som mo gav undersökningen på platsen en viktig ny aspekt på den göteborgska nivåförändringsproblematiken. Fynden är fåtaliga och inga redskap kommer från klappern eller svallgruset. Fynd av skivyxor och enpoliga, ensidiga kärnor talar för en boreal bosättning i närheten. Fynden av starkt svallat material i svallgruset talar för en bosättning under den postglaciala transgressionen som blivit insköld i grusmassorna. Lihultyxan talar för en aktivitet under senmesolitisk-atlantisk tid.

SUMMARY

In the south part of the Sörred valley on western Hisingen (fig 1,2) a Mesolithic settlement has been excavated. Trial-pits, trenches and metre squares (fig 3) have revealed a regression-transgression section at an unusually high level with a layer of shingle at c. 26 m above sea level. As previously the highest level of the postglacial transgression has been estimated at 25 m above sea level and as the shingle was overlaid by wash-out gravel as well as fine sand (fig 4-7) this investigation gave an important new aspect on the problems concerning the fluctuations of the sea level in the Gothenburg area. The finds are few and no tools come from the shingle or the wash-out gravel. Finds of flake axes (fig 8-9) and unipolar, unifacial cores indicate a boreal settlement in the neighbourhood. The heavily water-rolled objects in the wash-out gravel point to a settlement during the postglacial transgression which has been washed into the mass of gravel. The Lihult axe shows activity during Late Mesolithic-Atlantic times.

Carl Cullberg

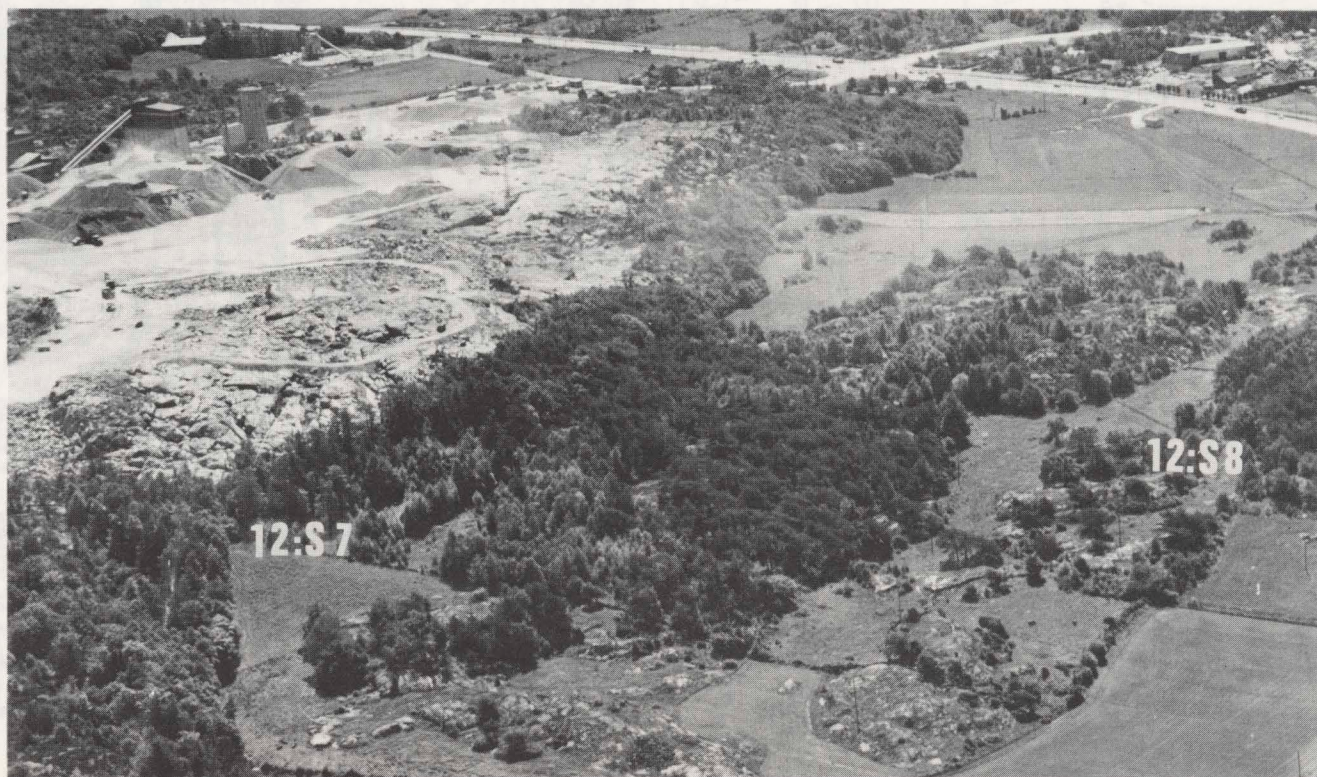

Fig 2

Boplatserna 12:S 7 och 12:S 8 från nordväst. Av försvarsstaben godkänd för publicering. Foto BeWe Bild.

The settlements sites 12:S 7 and 12:S 8. View from the north-west. Reproduced by permission of the Swedish Defence Staff. Photo BeWe Bild.

12:S 7 PROVGRÖPAR OCH SCHAKT TRIAL-PITS AND TRENCHES

1965:

- = VALDA GROPAR
- = SLUMPADE GROPAR
- G = GLESGROPAR
- T = TÄTGROPAR
- V = VERTIKALGROPAR
- SCHAKT 1

1972:

- METERRUTOR 1-11
- SCHAKT 2-4

1965:

- = SELECTED PITS
- = RANDOM PITS
- G = SCATTERED PITS
- T = CLUSTERED PITS
- V = VERTICAL PITS
- TRENCH 1

1972

- METRE SQUARES 1-11
- TRENCHES 2-4

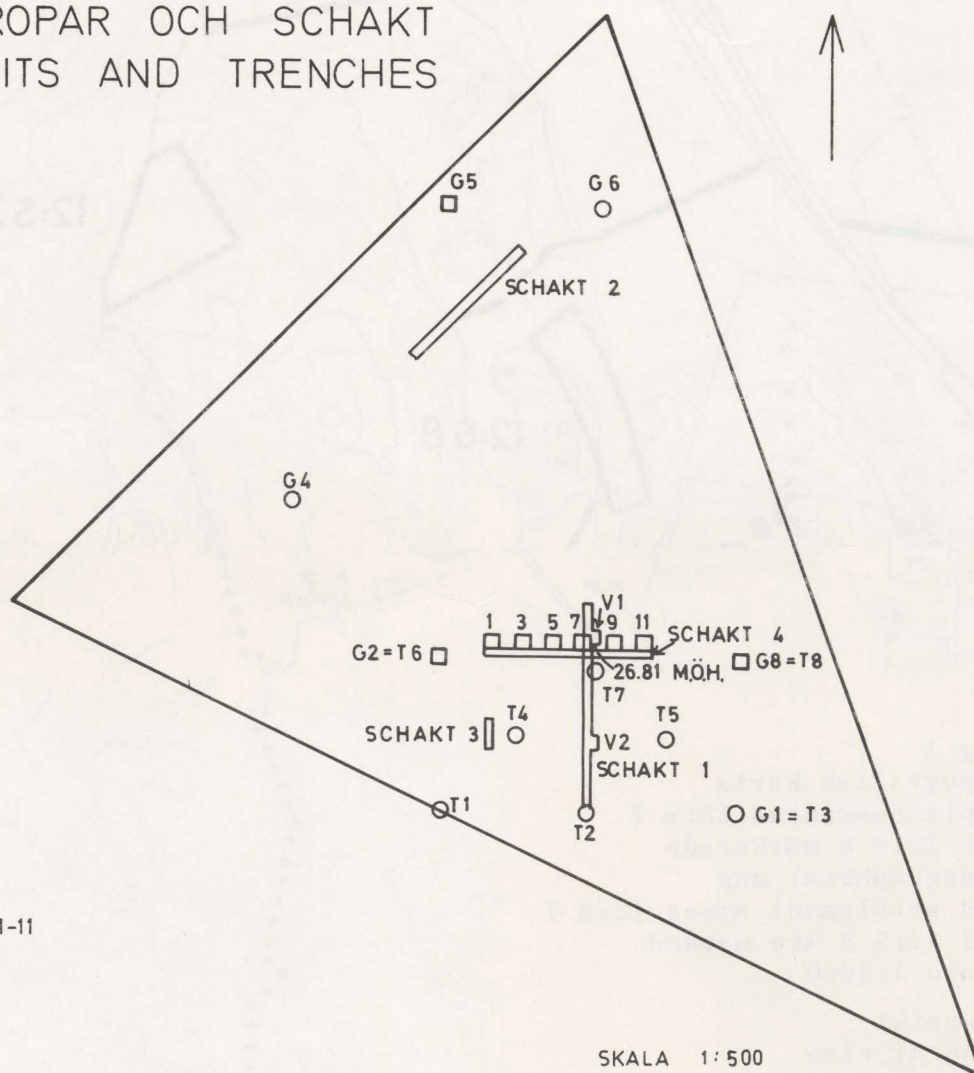

FIG 3

SKALA 1:500

12: S7 PROFILER SECTIONS

SCHAKT 2. NORD-VÄSTRA VÄGGEN.
TRENCH 2. THE NORTH-WEST FACE.

26.21 M.Ö.H.
26.21 M.A.S.L.

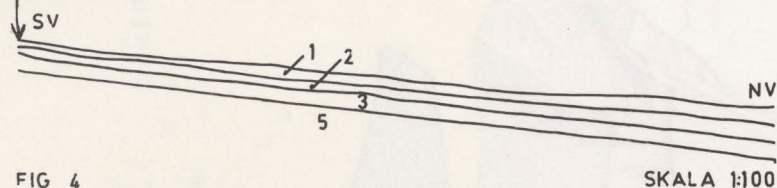

FIG 4

1. PLOGLAGER, MO	PLOUGH SOIL, FINE SAND
2. MO, LJUSGUL	FINE SAND, LIGHT-YELLOW
3. SVALLGRUS, BRUNT	WATER-ROLLED GRAVEL, BROWN
4. KLAPPER	SHINGLE
5. LERA (SENGLACIAL), GRÄVIT	CLAY (LATEGLACIAL), GREY-WHITE

SCHAKT 3. ÖSTRA VÄGGEN.
TRENCH 3. THE EAST FACE.

26.96 M.Ö.H.

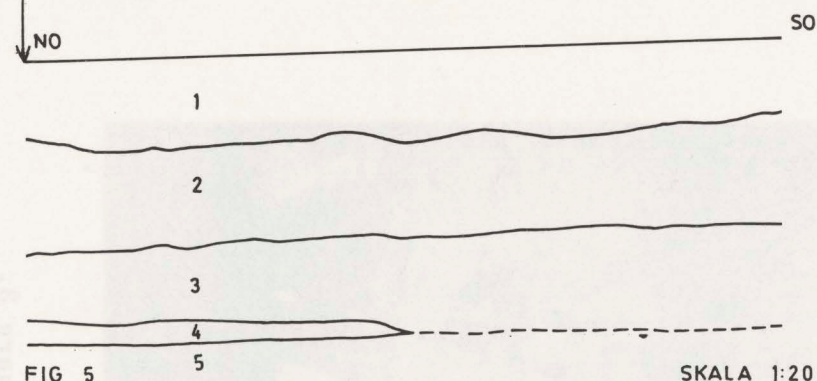
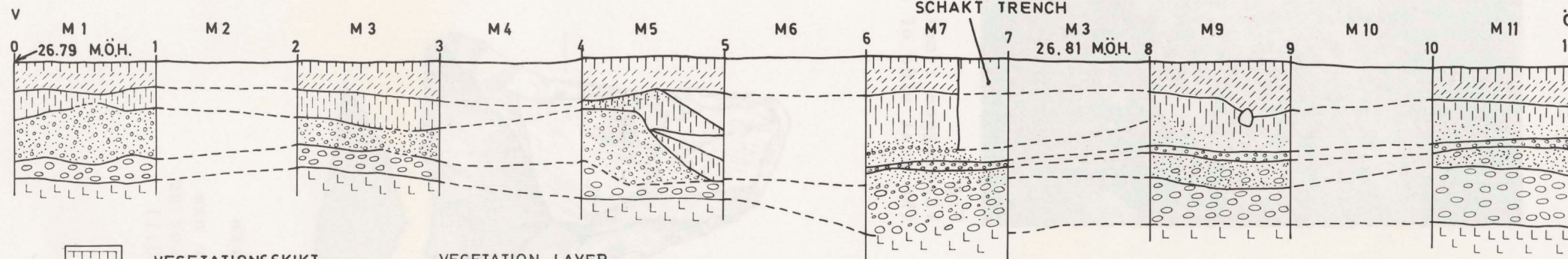

FIG 5

SCHAKT 4. TRENCH 4.

	VEGETATIONSSKIKT	VEGETATION LAYER
	MYLLA, MOIG	HUMUS WITH FINE SAND
	MO	FINE SAND
	SAND	SAND
	GRUS	GRAVEL
	KLAPPER	SHINGLE
	LERA	CLAY

FIG 6

FIG 4-6

SKALA 1:40

Fig 7
Västväggen i meterruta 3.
The west side of metre square 3.

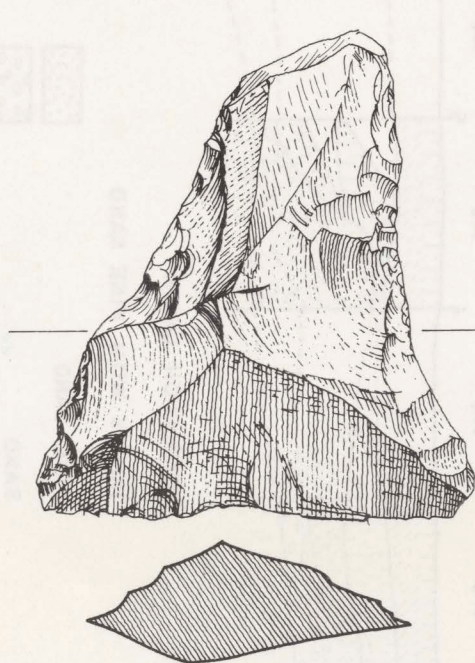

Fig 8 Skivvyxa
Fig 8 Flake axe
GAM inv nr
84203:11

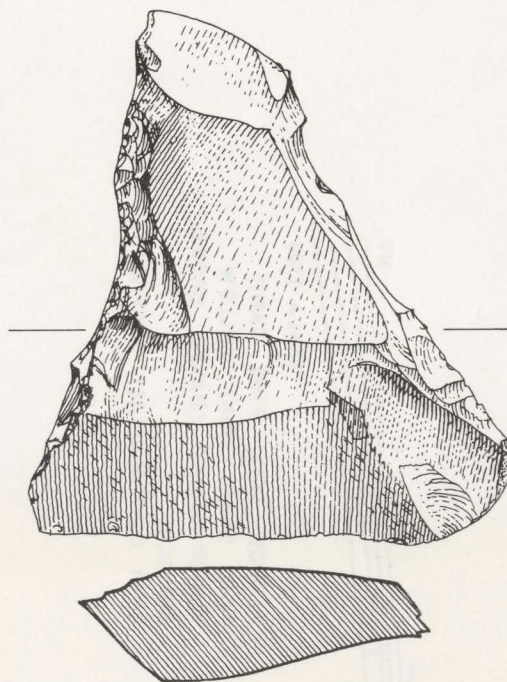
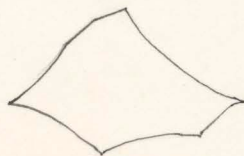

Fig 9 Skivvyxa
Fig 9 Flake axe

Skala 1:1

84203.11

foto

Achivias